

V СТРАТЕГИЈА ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ, ПРИРОДНИХ ВРЕДНОСТИ И НЕПОКРЕТНИХ КУЛТУРНИХ ДОБАРА (Графички прилог 15)

1. ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

1.1 ОЦЕНА СТАЊА

На основу стања животне средине на подручју Тимочке крајине извршена је категоризација животне средине према степену загађености, са главним изворима загађивања. Категоризација је припремљена на основу принципа категоризације из Просторног плана Републике Србије, а према специфичностима Тимочке крајине.

У погледу квалитета животне средине Регион се може поделити на четири подручја:

- подручје општина Мајданпек (јужни део), Неготин, Бор и Зајечар у средишњем делу Тимочке крајине у коме доминирају рударство и индустрија, са деградираном животном средином;
- подручје општина Кладово (јужни део) и Књажевац (западни део) у коме доминира производња електричне енергије (ХЕ „Ђердап 1“ и „Ђердап 2“) и пољопривредна производња, са мање деградираном животном средином;
- подручје општина Бољевац и Сокобања у западном делу Тимочке крајине, са акумулацијом Бован и туризмом као доминантним делатностима, релативно очуване животне средине; и
- заштићена подручја НП „Ђердап“, Парка природе „Стара планина“, предвиђена за заштиту подручја природних вредности Кучаја, Дели Јована, Стола, Малог и Великог крша, Тупијнице, Озрена и Девице, резервисани простори за акумулације Боговина, Жуковац, Околиште и Црни врх, и ужа зона заштите акумулације Грлиште, са очуваном животном средином.

Табела V-1: Категоризација животне средине планског подручја према степену загађености

Кат.	Подручје према степену загађености	Карактеристике	Подручје Регионалног просторног плана	Извори загађења
I	Подручја загађене и деградиране животне средине	Прекорачене граничне вредности емисија у ваздуху; речни токови IV класе и токови ван класе; прекорачене вредности загађујућих материја у земљишту; интензивна ерозија и суша; подручја експлоатације минералних сировина са изразитом деградацијом и загађивањем простора; депоније комуналног, индустријског и другог отпада	Јужни део општине Мајданпек, општине Бор, Неготин и Зајечар	Бор, Зајечар, Мајданпек, Неготин; околина Бора, Зајечара, Мајданпека и Неготина на растојању од 10 km у правцу доминантног ветра; Прахово
II	Подручја угрожене животне средине	Повремена прекорачења граничних вредности загађујућих материја у ваздуху; речни токови III класе; зоне интензивне пољопривреде; магистрални путеви; приградске зоне урбаних центара; речна пристаништа; туристички комплекси и места са недовољно контролисаном посетом	Јужни део општине Кладово, западни део општине Књажевац	Књажевац и Кладово
III	Подручја претежно квалитетне животне средине	Без прекорачења граничних вредности загађујућих материја; шумска подручја; туристички комплекси и места са недовољно контролисаном посетом; локални путеви и пруге; сеоска насеља. Испољена су повремена прекорачења дозвољених емисија загађења у језеру Бован и његовој ужој зони заштите.	Општине Бољевац и Сокобања	
IV	Подручја квалитетне животне средине	Шумске површине са ограниченом експлоатацијом, ливадско-пашњачка подручја, заштићена и предвиђена за заштиту природна добра, резервисана подручја планираних вештачких акумулација Бован и Жуковац, Околиште и Црни врх, ужа зона заштите акумулације Грлиште. Местимично су испољени проблеми загађења природних добара и животне средине неконтролисаним одлагањем отпада и деградације простора непланском изградњом (нарочито на подручју НП Ђердап) или појаве ерозије изазване неплански реализованим активностима (на подручју НП Стара планина).	Подручја постојећих и планираних за заштиту природних добара и резервисаних простора за планиране акумулације НП „Ђердап“ и Парка природе „Стара планина“	

1.2 ПОТЕНЦИЈАЛИ И ОГРАНИЧЕЊА

1.2.1 Потенцијали

1) Ваздух

- квалитет ваздуха на предметној територији се (осим у општинама Бор и Мајданпек) може сврстати у задовољавајући, а у појединим општинама (Кладово, Сокобања) као изузетан и повољан за развој здравствено-лечилишног и рекреативног туризма;
- коректно спровођење мониторинга квалитета ваздуха, уз могућност дефинисања нових локација за праћење контроле квалитета;
- могућност фазне санације извора и последица загађења;
- постојање јавних предузећа за комуналне послове;
- постојање научно-истраживачких институција;
- постојање предузећа способних за производњу заштитне опреме;
- нагли пораст еколошке свести грађана и иницијатива невладиних организација;
- постојање локалних еколошких акционих планова за поједине општине Борског и Зајечарског округа; и
- заинтересованост страних инвеститора.

2) Воде

- очуван квалитет вода брдско-планинских подручја; и
- богатство геотермалним водама и могућност њиховог рационалног коришћења.

3) Земљиште

- повољни услови за развој органске пољопривреде;
- релативно велике површине под шумама.

4) Бука и јонизујуће зрачење

- скоро све општине Тимочке крајине у одређеној мери врше мониторинг буке и утврђивање вредности у току године у насељеним местима и индустријским погонима; и
- општина Сокобања нема прекорачења дозвољеног нивоа буке и јонизујућим зрачењима.

5) Квалитет живота

- релативно повољан број лекара у односу на број становника; и
- висок удео подручја заштићених и потенцијалних природних и културних добара, акумулација и бања.

1.2.2 Ограничења

Основни проблем јесте лоша инфраструктурна опремљеност – лоша снабдевеност водом, нерешено питање одвођења отпадних вода, неприлагођеност постојећих капацитета електроенергетске мреже, проблем евакуације комуналног отпада и његово слободно депоновање поред водотока и путева, утицај пољопривредне производње на квалитет земљишта, неконтролисано и екстензивно ширење насеља на атрактивним инфраструктурно неопремљеним локацијама, недовољна покривеност подручја одговарајућом планском документацијом чиме се подстиче деградација простора и нерационално коришћења појединих ресурса.

1) Ваздух

- снабдевање топлотном енергијом је претежно оријентисано на чврста горива и традиционалне изворе енергије који имају изузетно негативан утицај на квалитет ваздуха;
- општине Бор и Мајданпек и поред редовног мониторинга не остварају прописане стандарде у погледу квалитета ваздуха;
- нелегалне депоније и нерешен третман отпада на подручју оба округа су велики загађивачи ваздуха због емитовања суспендованих честица у атмосферу;
- нерешено питање филтера на индустријским постројењима;

- проблем суспендованих честица на површинским коповима у општинама Бор и Мајданпек повећавају присуство тешких метала у ваздуху; и
- непоштовање законских прописа и непотпуни локални прописи на нивоу општина.

2) **Воде**

- лош квалитет површинских токова и акумулација са сталним потенцијалним изворима загађивања.

3) **Земљиште**

- слаб састав и квалитет;
- бројни извори загађивања и деградације;
- честе суше и ерозија;
- неквалитетна обрада земљишта;
- неодговарајућа примена агротехничких мера; и
- ниво пошумљености Региона испод оптималног.

4) **Бука и јонизујуће зрачење**

- не постоји израђена карта буке (програм мониторинга буке) и акциони план заштите животне средине од буке ни у једној општини Тимочке крајине;
- мерење буке врши се само по пријави и врше га овлашћене организације или на захтев већег броја грађана; и
- мерење јонизујућег зрачења, као и анализа садржаја радиоактивних материја се не врши систематски у многим општинама.

5) **Квалитет живота**

- недовољна искоришћеност стамбеног фонда;
- недовољна и неуједначена опремљеност станова инсталацијама;
- неодговарајући квалитет путне мреже; и
- деградација ваздуха, вода и земљишта.

1.3 **ЦИЉЕВИ**

Општи циљ јесте унапређење квалитета животне средине применом начела превенције, предострожности и одрживог развоја у будућем развоју Тимочке крајине. У том смислу су основни циљеви заштите животне средине на подручју Тимочке крајине:

1. Унапређење квалитета природних вредности планског подручја - ваздуха, вода, земљишта, шума, биљног и животињског света.
2. Очување квалитета животне средине: чист ваздух, довољне количине квалитетне и хигијенски исправне воде за пиће, рекреацију и производњу; очувано пољопривредно земљиште, екосистеми и биолошка разноврсност; здравствено безбедна храна, уређена насеља итд.
3. Рационално коришћење необновљивих, веће коришћење обновљивих ресурса и боље искоришћавање сировина и енергије, смањење отпада, повећање степена рециклирања и безбедно депоновање свих врста отпада.
4. Усмеравање развоја према концепту одрживог развоја усклађивањем техничко-технолошког, економског и друштвеног развоја са захтевима и стандардима заштите животне средине.

Посебни циљеви заштите животне средине јесу:

- смањење емисије штетних материја у ваздуху из површинских копова, индустрије и са депонија;
- рекултивасање и ревитализовање земљишта и објеката оштећених рударским радовима у Бору и Мајданпеку;
- заштита и унапређење квалитета водотокова до нивоа прописаних класа квалитета,
- смањење потрошње воде у индустрији и у домаћинствима;
- развијање постројења за примарни и секундарни третман отпадних вода;
- смањење губитака воде у дистрибутивној мрежи;

- смањење емисије штетних материја из система даљинског и индивидуалног грејања и саобраћаја;
- развијање система даљинског грејања у свим општинским центрима и њиховим рубним зонама;
- рационално коришћење земљишта, енергије, воде и природних сировина;
- имплементација усвојене Националне стратегије управљања отпадом;
- повећање броја становника обухваћених системом сакупљања отпада (нарочито у сеоским насељима);
- затварање, санирање и рекултивација постојећих несанитарних депонија (сметлишта) која представљају висок ризик по животну средину;
- развој система компостирања биолошких компоненти отпада из градских и сеоских средина;
- повећање енергетске ефикасности у зградарству и индустрији;
- смањење емисија буке из саобраћаја и индустријских постројења;
- смањење емисије јонизујућег зрачења из постојећих загађивача;
- спречавање инцидентних неконтролисаних испуштања загађујућих материја у ваздух, воде и земљиште;
- смањење коришћења агротехничких мера које негативно утичу на животну средину (јаки пестициди, хербициди и сл.);
- знатно веће коришћење обновљивих енергетских ресурса;
- повећање обима инвестиција за заштиту животне средине;
- развој система мониторинга животне средине (ваздуха, вода, земљишта и буке),
- побољшање информисања и примарна едукација становништва за заштиту животне средине; и
- повећање учешће јавности у доношењу одлука које могу имати утицаја на квалитет животне средине.

1.4 СТРАТЕШКА ОПРЕДЕЉЕЊА

1.4.1 Концепција и предлог планских решења, са алтернативама развоја

Концепција заштите животне средине дефинисана је на основу циљева заштите животне средине и одрживог развоја, стања животне средине и циљева и решења Стратегије развоја планског подручја у свим сегментима. Полазна основа за дефинисање концепције је да се због стања животне средине на подручју Тимочке крајине деградирана животна средина третира као ограничавајући фактор у планирању развоја и да се обезбеди заштита и унапређење квалитета животне средине интегрисањем у планске циљеве и решења и њихову интеграцију.

Концепција заштите је припремљена према категоризацији животне средине у односу на степен загађености и деградације, дефинисањем одговарајућих решења за сваку категорију загађености и то:

1. За подручја **загађене и деградиране животне средине** (I категорија) и **угрожене животне средине** (II категорија) са изузетно негативним или негативним утицајима на човека, живи свет и квалитет живота, утврђују се решења и мере заштите којима се спречава даља деградација животне средине и умањују ограничења будућег развоја;
2. За подручја **претежно квалитетне животне средине** (III категорија), са преовлађујућим позитивним у односу на негативне утицаје на човека, живи свет и квалитет живота, утврђују се решења и мере заштите којима се елиминишу или умањују постојећи извори негативних утицаја односно увећава ефекат позитивних утицаја, ради повећања компаративних предности за развој;
3. За подручја **квалитетне животне средине** (IV категорија) у којима доминирају позитивни утицаји на човека, живи свет и квалитет живота, утврђују се решења и мере

заштите за очување квалитета животне средине, ради коришћења компаративних предности за развој; Посебно је значајна доследна примена мера заштите животне средине утврђених Просторним планом подручја Парка природе и туристичке регије Стара планина.

1.4.2 Предлог приоритета и мера за заштиту животне средине и имплементацију концепције и планских решења

Заштита и унапређење квалитета животне средине оствариваће се спровођењем планских концепција и решења, као и следећих **мера и смерница**:

1. заштите и унапређења квалитета ваздуха

- 1) Смањење емисија загађујућих материја из постојећих извора загађивања:
 - (а) развојем и имплементацијом савременијих мера заштите у оквиру рударско-металуршких комбината у Бору и Мајданпеку;
 - (б) унапређење система јавног превоза и железничког транспорта;
 - (в) подстицање рационалног коришћења енергије у домаћинствима и привреди;
 - (г) унапређење енергетске ефикасности у производњи и транспорту;
 - (д) веће коришћење обновљивих извора енергије; и
 - (е) затварање и санација постојећих депонија.
- 2) Ограничавање емисија из нових извора загађивања:
 - (а) примена интегрисане дозволе за постојећа постројења и објекте, нове објекте, и промене у начину функционисања постојећих објеката и постројења у рударским басенима Бор и Мајданпек; и
 - (б) примена најбоље доступне технологије и решења усклађених са важећим прописима, за нова постројења и објекте;
- 3) систематско праћење квалитета ваздуха; и
- 4) развој мреже метеоролошких станица са осматрањем свих метеоролошких параметара на планском подручју.

2. заштите и унапређења квалитета вода

- 1) ширење канализационе мреже и изградња ППОВ у свим насељима и туристичким центрима са више од 5000 становника/корисника
- 2) успостављање режима и мера заштите по зонама заштите изворишта водоснабдевања;
- 3) ревитализација и смањење губитака воде у водоводним системима;
- 4) подстицање рационалне потрошње воде у домаћинствима, индустрији и другим делатностима;
- 5) систематско праћење квалитета вода:
 - (а) редовно праћење вредности показатеља квалитета вода; и
 - (б) редовно праћење састава отпадних вода пре испуштања у реципијент.

3. заштите и унапређења квалитета земљишта

- 1) рационално коришћење и очување плодног пољопривредног земљишта;
- 2) ограничавање прекомерног коришћења агрохемијских средстава;
- 3) рекултивација деградираног земљишта и предела;
- 4) подстицање примене принципа одрживе пољопривреде;
- 5) рационализација употребе пестицида, ограничавање употреба хербицида и вештачких ђубрива;
- 6) контрола загађивања које производе течна стајска ђубрива и други нитрификатори и хемијски загађивачи;
- 7) смањење ерозионих процеса у угроженим подручјима;
- 8) систематско праћење квалитета земљишта:
 - (а) промена намене простора;
 - (б) праћење концентрације тешких метала у земљишту; и
 - (в) праћење концентрације азота у земљишту.

4. унапређења квалитета живота

- 1) Трајно и поуздано снабдевање насеља водом највишег квалитета;
- 2) подизање заштитног зеленила уз саобраћајнице и око нових привредних постројења;
- 3) заштита и унапређење постојећих шума и шумског земљишта;
- 4) контрола примене прописаних дозвољених нивоа буке у изграђеним подручјима насеља;
- 5) примена прописаних мера заштите од нејонизујућег зрачења (далеководи, трафо станице, рудници);
- 6) развој и унапређење квалитета јавних служби,
- 7) обезбеђење доступности објектима и услугама здравствене заштите.

5. заштите и очувања еколошких и пејзажних вредности пољопривредних и шумских предела

- 1) поткресивање и крчење врзина (живица) и уклањањем корова дуж међа и сеоских, шумских и других службених путева;
- 2) чувањем појединачних или група стабала дрвећа на обрадивим површинама; и
- 3) естетски преображај насеља, обезбеђењем комуналне хигијене у градским и сеоским подручјима, формирање и нега приватних и јавних зелених површина, корита и обала водотока у насељима.

6. обнове и рекултивације деградираних простора

- 1) претежно шумском и, нешто мање, пољопривредном рекултивацијом подручја са површинском експлоатацијом, као и простора на местима некадашњих комуналних несанитарних дивљих депонија; и
- 2) примена мера техничке и биолошке заштите и подизањем заштитних имисионих шума, ради заштите урбаних и руралних подручја од утицаја индустријске производње.

Кључни актери и њихова улога у реализацији стратешких опредељења:

- Окрузи;
- Општине;
- Локалне заједнице;
- Јавна предузећа;
- Невладине организације;
- Управа Националног парка и Парка природе; и
- Становништво и други корисници простора.

2. ОЧУВАЊЕ, ЗАШТИТА И УНАПРЕЂЕЊЕ ПРИРОДНИХ ВРЕДНОСТИ

2.1 ПРИКАЗ ГЛАВНИХ ФИЗИЧКО-ГЕОГРАФСКИХ ОДЛИКА И ПРИРОДНИХ ВРЕДНОСТИ

Планско подручје налази се у источној Србији и у физичко-географском погледу обухвата басен Тимока (са изузетком горњег и средњег дела слива Сврљишког Тимока који је на територији општине Сврљиг), део доњег Подунавља (Ђердапску клисуру низводно од клисуре Госпођин вир, дунавски Кључ и Неготинску низију) и зону његовог брдско-планинског залеђа (сливове Поречке реке и других непосредних притока Дунава), горњи, изворишни део слива реке Пек и горњи и средњи део слива Сокобањске Моравице. Главне геоморфолошке целине су: простране планинске заравни, врхови и гребени средњих висина (Кучај, Мироч, Ртањ, Тупижница, Стара планина и др.), маркантне речне долине Дунава, Белог, Црног и Великог Тимока и Сокобањске Моравице у којима се композитно смењују клисури и котлине и алувијална равна и терасе Дунава на уласку ове реке у Дакијски (Влашки) басен, између Кладова и ушћа Тимока.

Надморске висине терена крећу се од 28 m н.в. на ушћу Тимока у Дунав до преко 2000 m на југу подручја (врх Дупљак на Старој планини – 2032 m н.в.). Планине су у облику истакнутих гребена стрмих страна (Стара планина), оштрооивчених хорстова (Тупижница, Велики и Мали крш), купастих узвишења (Ртањ), заталасаних висоравни и површи (Кучај, Мироч, Стол) и заобљених плећатих била (Дели Јован, Велики Гребен). Између планина формирана је мрежа речних долина првог, другог и трећег реда, са сталним водотоцима, док су стране речних долина и планинске падине дисециране сплетом плићких долинских облика (јаруга, вододерина и др.) који су створени радом повремених или периодичних водотока. Веће реке (Дунав, Велики, Бели и Црни Тимок) имају пространа долињска дна са алувијалним равнима које достижу ширину преко 1000 m, осим на деоницама клисурастих сужења тих долина (Јабланичка клисура и клисура Баба Јона у долини Црног Тимока, Вратарничка клисура Белог Тимока, клисура Великог Тимока низводно од Зајечара).

Карбонатне, седиментне творевине кречњака и доломита планинских и брдских терена условиле су стварање специфичног карстног комплекса морфо-хидролошких појава, посебно заступљених на Кучају, Мирочу, Ртњу и Тупжници. Карст овог подручја, осим бројним (преко 500) спелеолошким објектима, од којих је њих неколико међу најдужим, најдубљим и најзначајнијим у Србији (Боговинска и Лазарева пећина, Верњикица, Рајкова пећина, Дубашничка јама), одликује се вртачама и увалама, сувим, слепим и кањонским долинама, понорским водотоцима, снажним врелима, бигреним акумулацијама и водопадима, прерастима – каменим природним мостовима и импозантним кречњачким одсечима – ескарпманима. Вратњанске прерасти (Мала, Велика и Сува капија), прераст Шупља стена и тунелска пећина-прераст на Замни представљају репрезентативне примере развоја флувиокраса и објекте геонаслеђа националног и међународног значаја. Најистакнутије бигрене акумулације, са појавом врела и водопада, су Велика Рипалка, на Озрену код Сокобање, Бели изворац – у сливу Поречке реке код Мајданпека, Бук-Лозица, на северним падинама Ртња недалеко од села Лукова, бигрена тераса и водопад код манастира Суводол у близини села Селачка и Бигар – врело, акумулација бигра и водопад са леве стране Стањанске реке код Калне. Од јаких карстних извора издвајају се Злотска врела код Лазареве пећине у Злоту, Бељевинска врела у изворишном делу Злотске реке, узводно од овог села, врело Црног Тимока у Кривом Виру, врело у клисури Радованске реке, врело Мрљиш у клисури Црног Тимока код Малог Извора. Лазарев кањон и клисура Радованске реке представљају најизразитије примере деловања процеса флувијалне ерозије у кречњачким стенама, а на Кучају и Мирочу се налази серија слепих, понорских долина.

Од рецентних (савремених) геоморфолошких процеса, највећи утицај на живот људи, по обиму и интензитету деловања и последицама, има водна ерозија, док су други процеси (еолска ерозија, клижење земљишта и др.) ограниченог (локалног) домета и маргиналног значаја. Експесивна и јака ерозија обухвата око 1% површине подручја просторног плана, првенствено на стрмо нагнутим и обешумљеним теренима планинских подручја изграђеним од метаморфних, магматских стена и седиментних некречњачких стена (Стара планина, делови Кучаја, Ртња, Озрена и др), али и у нижим деловима котлинског побрђа изграђеног од меканих неогених седимента на којима су оранице изложене јаком спирању и на теренима мањег нагиба.

Клима је умерено-континентална са јачим утицајима континенталног климата Влашке низије у североисточном делу планског подручја (неготинској крајини), првенствено у домену температура ваздуха, количине падавина и плувиометријског режима. Ти утицаји су углавном изражени кроз веће амплитуде летњих и зимских температура, мање количине падавине и јаче испољавање зимског падавинског минимума, а генерално кроз оштре зиме и жарка и сува лета. Посебно је у току лета карактеристична појава посебног метеоролошког феномена тзв. „суховеја“ – сувог и топлог ветра при температури 35-40 °C, брзини ваздушног струјања 4-6 m/s и релативној влажности од свега 20-30%. Продори хладних ваздушних маса са снежним падавинама из Влашке низије и са Карпата су чести, не само зими - већ и у јесен и пролеће, када у осталим деловима Србије владају повољније временске прилике. Осим снежних падавина и веома ниских температура, хладне ваздушне масе условљавају појаву висећег леда од кога страдају далеководи и дрвеће.

Пораст температура ваздуха, при чему се прогнозира да ће глобално загревање атмосфере у 21. веку износити 1,9 – 4,6°C (са брзином раста од 0.3 °C по деценији), биће праћен различитим регионалним променама у режиму падавина, варијабилности локалне климе, променама у интензитету и фреквенцији климатских екстрема и њихових последица (суше, поплаве, клижење и ерозија земљишта, снежне мећаве, лавине и др). Најтоплија година у 20. веку била је 1998. а једна од шест најтоплијих у периоду од 1861. године била 2006. година. На подручју источне Србије, на основу упоређивања резултата осматрања главних климатских чинилаца за период 1951-2005 и период 1991-2005. године, констатован је јачи тренд повећања температура ваздуха у другом наведеном периоду у односу на период 1951-2005. године, али и (неочекивани) тренд повећања количина падавина, који је вероватно условљен појавом неколико изузетно сушних година у деценији пре 1991. године. У сваком случају, неопходно је да се одговарајућим планским решењима и мерама предупреду или смање штетне последице евентуалних климатских промена, односно временских стања и метеоролошких појава штетних или неподесних за живот људи и привреду, које су иначе присутне, пре свега у домену јаких и дуготрајних суша, поплава, смањења висине и броја дана са снежним покривачем, олујних и градних непогода и др.

Дунав, друга по величини и свакако најпознатија европска река, површине слива (на профилу код ушћа Тимока) око 580000 km², просечног вишегодишњег протицаја око 5500 m³/s, прорачунатог стогодишњег максимума протицаја од 16200 m³/s и стогодишњег минимума од 1000 m³/s, омеђава подручје просторног плана са северне и североисточне стране на дужини око 115 километара чинећи истовремено и државну границу Републике Србије и Републике Румуније.

Највећи део вода планског подручја припада сливу Тимока и непосредном сливу Дунава, који дренирају Бољетинска и Поречка река, Косовица, Ваља Маре, Велика и Слатинска (Вратна) река, Замна, Јасеничка река и други мањи водотоци на сектору Дунава од клисуре Госпођин вир (где ова река улази у подручје просторног плана) до ушћа Тимока, на граници са Бугарском. Тимок је река приближне дужине 200 километара и површине слива од око 4650 km², са просечним вишегодишњим протицајем на ушћу у Дунав од око 32 m³/s и прорачунатом стогодишњим великом водом од 1100 m³/s. Ову реку чине две главне саставнице: Бели Тимок, који настаје код Књажевца од Трговишког и Сврљишког Тимока, и

Црни Тимок. Тимок низводно од Зајечара прима неколико јачих левих притока, као што су Бела (Борска и Кривељска), Глоговичка, Сиколска и Чубранска река. У сливу Тимока налазе се две веће вештачке акумулације: Борско језеро, запремине око 11 милиона m^3 и хидроакумулација „Грлиште“.

На подручју просторног плана, у његовом северозападном делу, налази се извориште реке Пек, чија је дужина на планском подручју тридесетак километара, а средњи протицај око 2,5 m^3/s . Такође, на подручју плана је око 80% површине слива Сокобањске Моравице, која је преграђена 1978. године у клисурастом сужењу код села Бован, а у узводном делу њене долине, на дужини од 8 километара, формирана је вештачка акумулација.

Значајне количине подземних вода на подручју плана формиране су у оквиру тзв. збијене издани, првенствено у кварталним наслагама, мање неогеним седиментима и везане су углавном за алувијалне или терасне равни већих река и побрђе. Са становишта могућности коришћења и задовољавања потреба водоснабдевања највећи значај имају подземне воде карстно-пукотинске издани везане за кречњачке терене које се појављују на површини терена у облику природних врела и извора или преко бушотина и истражно-експлоатационих бунара. Готово свако општинско место и многа села на подручју плана снабдевају се, мањим или већим делом, подземним водама из карста (Бор – Злотска и Бељевинска врела, Сурдуп, Мрљиш, Кривељско врело, Бољевац – Миrowsко врело, Зајечар – врело Барбарош и Леновачко /Тупижничко/ врело, Књажевац – врело Сињи вир и Градиште, Сокобања – Озренско врело и врело Моравице, итд). Постоји и знатан број карстних извора који представљају интересантне хидрографске феномене и објекте геонслађа, као и потенцијалне изворе водоснабдевања. Занимљиви хидрографски феномени карста су и понорнице којих највише има на Кучају (Војала, Микуљ, Демизлок, Вејска река) и Мирочу (Цветановац и др).

На подручју просторног плана налази се већи број појава термалних и минералних вода, у облику природних извора или у оквиру самоизливних бушотина. Најпознатије су термоминералне воде Сокобање, Гамзиградске и Брестовачке бање, али се могу истаћи и термални извори у Јошаници код Сокобање, у Кривом Виру – у близини врела Црног Тимока, Ргошка Бањица код Књажевца, извори Бања у атару Петровог Села и Бањица код Брзе Паланке, извори у Николичеву и Шарбановцу и др.

Педолошки покривач је разноврстан с обзиром на хетерогени литолошки састав, висинску диференцираност и нагибе терена и просторну варијабилност климатских одлика. У погледу распрострањења, приближно су једнако површински заступљене смонице и кисела смеђа земљишта (по 30% површине подручја плана), затим на нешто мањој површини рендзине и друга кречњачка земљишта (20 %), а сви остали типови земљишта захватају 20% површине.

На подручју просторног плана, доминирају земљишта средњег бонитета (од III до V бонитетне класе), у долинама река, на терасним заравнима и побрђу котлина, погодна за ратарство и воћарство. Међутим, висок проценат површина је под земљиштима ниског бонитета (од VI до VIII бонитетне класе), у оквиру планинских падина и висоравни и на стрмијим странама речних долина, са потпуном неподесношћу или веома озбиљним ограничењима коришћења за друге намене осим за сточарство (ливаде, пашњаци) и гајење шума. Делови Кључа, неготинске равнице и алувијалних равни већих река, имају земљишта високог бонитета (I и II бонитетне класе), веома подесним за ратарство и повртарство.

Живи свет планског подручја одликује се значајном специјском и екосистемском разноврсношћу заснованој првенствено на разноликости и специфичностима станишта планинских терена, кречњачких клисурасто-кањонских долина, водених станишта Дунава и планинских водотока и равничарских песковито-лесних станишта неготинске низије. Процењује се, с обзиром да сви делови подручја нису подједнако и довољно детаљно биолошки истражени, да флору и вегетацију подручја чини око 1300 врста виших биљака и преко 70 биљних заједница које су представљене шумским, жбунастим и травним

фитоценозама. Шуме, као есенцијална вегетацијска форма у погледу својих еколошких, општекорисних функција, обухватају око 35% површине подручја, при чему по површини и структури састојина доминирају лишћарске хрстове и букове шуме, док су четинари заступљени једино у оквиру култура односно вештачких подигнутих састојина. Главне зоне флористичког и фитоценолошког богатства и диверзитета су Ђердапска клисура (са преко 1000 врста биљака и 50 биљних заједница), Стара планина (при чему се процењује да део ове планине који припада планском подручју броји око 1100 врста биљака и 45 биљних заједница), Лазарев кањон (са 720 таксона васкуларних биљака – врста и подврста из 345 родова и 71 фамилије и 26 биљних заједница на простору од свега двадесетак квадратних километара), Ртањ (са 650 врста биљака) и простор између Кладова и Радујевца са разноликим (кречњачко-камењарским, песковито-лесним и влажним) стаништима на којима се налазе популације ретких и угрожених биљних врста међу којима су и две врсте дрвећа којима је ово подручје једино станиште у Србији (маљави пољски јасен и сиви степски лужњак у преосталим шумарцима неготинске равнице између Радујевца и Неготина). Око 150 врста биљака су ендемити, од тога њих десетак представљају стеноендемите, 40 врста је на Европској црвеној листи, док је око 50 врста утврђено за природну реткост у Србији. На подручју Ђердапске клисуре, Старе планине, Лазаревог кањона и ширег простора Кучаја, Ртња, Стола, Великог и Малог крша налазе се станишта биљака ретких или угрожених у Србији, Европи и свету, као и врста ишчезлих са територије Србије (криласти звончић – врста нова за науку која у оквиру изузетно мале популације живи на Бабином зубу, Ђердапска лала, балканска и жута линцура, рамондија, мужица, пречица, дрозера-росуља, банатски шафран, мешинка, зевалица, ртањска метвица, татарски купус, илирски козинац, кртоласта салата, карпатски јаглац, миланов чистац, вијошница, кладовски каранфил, чешљасти хајдучица, трајан каранфил, побарица, пешчарско смиље, водена јагорчевина, језичасти љутич, тиса, кримски бор, сиви степски лужњак, маљави пољски јасен, панчићев маклен и др.) Од биљних заједница, посебно су значајне и у научном и другом погледу интересантне реликтне полидоминантне шумске заједнице кречњачких клисура (Лазарев кањон, клисурасти делови Ђердапа), травне заједнице планинских ливада, пашњака и тресава (Стара планина), као и заједнице камењарских биљака на стеновитим одсецима и сипарима (Бабин зуб, Лазарев кањон и Малиник, Ртањ и др.).

Животињски свет представљен је са 220 врста птица, од којих је половина у категорији природних реткости Србије (при чему су по реткости, угрожениости и потреби заштите посебно истичу сури орао, сиви соко, ушата и планинска шева, буљина, краткопрсти кобац, риђи мишар, крашки соко, кос камењар, златоврана, црвенперка, вртна стрнадица и др), 67 врста сисара - од чега 20 врста припада реду слепих мишева, 15 врста – реду зверова, 15 врста – реду глодара, 8 врста – реду бубоједа, 6 врста – реду папкара и једна врста – реду зечева (при чему се готово све врсте слепих мишева сматрају природним реткостима, као и снежна волухарица, текуница, слепо куче, пухови, шарени твор, јеж, водена ровчица, рис и др), 25 врста херпетофауне (гмизаваца и водоземаца – међу којима више од половине чине природне реткости, а посебно се значајним сматрају живородни и кратконоги гуштер) и око 70 врста риба, од којих већина живи у Дунаву и међу којима се истичу јесетарске дунавске врсте - дунавска и атлантска јесетра, моруна, сим, паструга и кечига, при чему су две врсте јесетре и паструга заштићене као природна реткост Србије, а све набројане врсте имају статус врста којима прети или може да запрети изумирање. Такође, у Дунаву се налазе дунавска и црноморска харинга и чиков, врсте које су такође у статусу природне реткости. У Црном и Трговишком Тимоку и другим планинским водотоцима живе и салмонидне врсте, као што је пастрмка, а у неким од река налази се балкански или златни вијун, заштићен као природна реткост. Такође, фонд биолошке разноврсности обogaћен је и бројним врстама инсеката међу којима су најзначајнији представници ретке ендегеске троглобионтске фауне, нађене првенствено у спелеолошким објектима, и фауне дневних лептирова са преко 130 врста, међу којима је и 40 међународно значајних врста, које су нађене на подручјима Ђердапа, Дели Јована, Стола, Крша, Лазаревог кањона и Старе планине.

Подручје се одликује изузетним богатством ловне дивљачи коју чине аутохтоне, интродуковане и реколонизоване врсте сисарске (дивокоза, европски јелен) и пернате дивљачи. Овде се налази неколико највећих и најпознатих, добро уређених и делом ограђених ловишта у Србији (Дубашница, Вратна, Дели Јован, Ђердап и др).

2.2 ЦИЉЕВИ ЗАШТИТЕ ПРИРОДНИХ ВРЕДНОСТИ

Основни циљеви заштите природних вредности јесу:

1. Очување/одржање разноврсности дивље флоре и фауне и њено повећање реинтродукцијом несталих аутохтоних врста животиња и биљака;
2. Очување станишта, јачање (бројчано снажење) и просторно ширење популација ретких, угрожених и критично угрожених (на ивици опстанка) биљних и животињских врста;
3. Идентификација међународно значајних еколошких подручја односно станишта од значаја за заштиту европске дивље флоре и фауне по програму НАТУРА 2000;
4. Одржање екосистемске разноврсности и заштита природних и агроекосистема од инвазивних врста биљака и животиња, као и од других врста, сорти и раса које уносе непожељне промене у природни и агробiodиверзитет;
5. Побољшање стања агробiodиверзитета, посебно кроз очување и обнављање старих сорти биљних култура и раса домаћих животиња;
6. Умерено повећање површине под шумом, очување и унапређење разноврсности и аутохтоности дендролошког састава, побољшање структуре шумских састојина и превођење изданаčkih шума у више узгојне облике;
7. Конзервација делова подручја у затеченом, приближно изворном стању ради заштите интегритета и спонтаног функционисања њиховог укупног природног комплекса, а у научне, образовне и културне потребе;
8. Очување, приказивање и одрживо коришћење места, природних објеката и појава који својим геолошким, геоморфолошким, хидрографским или другим обележјима представљају истакнуте, ретке и привлачне вредности гео-наслеђа и очување старих, по димензијама и врсти репрезентативних и у другом погледу значајних стабала дрвећа и њихових групација;
9. Очување разноврсности, живописности и лепоте предела, унапређење његове чистоће и уређености у зонама и коридорима становања, саобраћаја, привредних активности и рекреације;
10. Санација и рекултивација површина деградираних људским активностима или природним процесима и елементарним непогодама;
11. Одрживо коришћење природних ресурса, пејсажних, биолошких и других вредности и стварање услова да се ти ресурси и вредности учине доступним људима, имајући првенствено у виду економску добробит локалне заједнице, као и ради уживања у природи, физичког и душевног одмора, бављења науком, образовањем и спортом; и
12. Обезбеђење равнотеже и мере између потреба заштите природе и животне средине и развојног интереса, а у оквирима меродавних националних правних норми и стандарда, међународних уговора и препорука и уз уважавање принципа тзв. „добре праксе” и „најбољих доступних техника” из области заштите.

Табела V-2: Биланс површине заштићених подручја по општинама (у ha)

Општина	Мајданпек	Кладово	Неготин	Бор	Зајечар	Бољевац	Сокобања	Књажевац	Укупно
Заштићена подручја	29595	16025	20	1176	8981	614	650	42308	99369
Заштитна зона	33889	19704	4126		2414				69860

На подручју просторног плана налази се 19 заштићених природних добара односно подручја и природних феномена, укупне површине 99369 ha у оквиру које је у режиму заштите I

степен – 2700 ha, режиму заштите II степен – 19394 ha и режиму заштите III степен – 77275 ha, док је у режиму заштитне зоне („Ђердап“ и „Ромулиана“) укупно 69860 ha (Табела V-3: Заштићена природна добра).

Табела V-3: Заштићена природна добра

Назив и врста заштићеног природног добра	Општина и површина (у ha)		Категорија	Степен заштите и површина (у ha)		Законски основ, врста акта и година заштите
НП Ђердап и заштитна зона националног парка (33)	Национални парк: Мајданпек Кладово Укупно НП	29467 16025 45492	Прва категорија (природно добро од изузетног значаја)	I степен II степен III степен Заштитна зона	2010 9450 34032 67719	Закон о националном парку Ђердап – 1974, Закон о националном парку Ђердап – 1983, Закон о националним парковима – 1993, Просторни план подручја Националног парка Ђердап
	Заштитна зона: Мајданпек Кладово Неготин Укупно 33	33889 19704 14126 67719				
Парк природе Стара планина	Зајечар Књажевац Укупно	6295 42293 48588	Прва категорија (природно добро од изузетног значаја)	I степен II степен III степен	363 6197 42028	Закон о заштити животне средине из 1991. године: Уредба Владе – 1997 и Уредба Владе - 2009
Споменик природе Лазарев кањон	Бор Бољевац Укупно	1176 579 1755	Прва категорија (природно добро од изузетног значаја)	II степен	1755	Закон о заштити животне средине из 1991. године: Уредба Владе - 2000
Споменик природе Рипаљка	Сокобања	7	Прва категорија (природно добро од изузетног значаја)	II степен	7	Закон о заштити споменика културе и природних реткости: Решење Завода за заштиту и научно проучавање природних реткости – 1949, Закон о заштити животне средине из 1991. године: Уредба Владе - 2000
Предео изузетних одлика Лептерија-Сокоград	Сокобања	406	Прва категорија (природно добро од изузетног значаја)	II степен III степен	321 85	Закон о заштити природе: Решење СО Сокобања - 1969 Закон о заштити животне средине из 1991. године: Уредба Владе - 2002
Предео изузетних одлика Озренске ливаде	Сокобања	237	Трећа категорија (значајно природно добро)	II степен	237	Закон о заштити природе: - Решење СО Сокобања - 1973
Строги резерват природе Буково	Неготин	10	Прва категорија (природно добро од изузетног значаја)	I степен	10	Закон о заштити споменика културе и природних реткости: Решење Завода за заштиту и научно проучавање природних реткости – 1961., Закон о заштити животне средине из 1991. године: Уредба Владе - 2007
Споменик природе Вратна	Неготин	3	Трећа категорија (значајно природно добро)	II степен	3	Закон о заштити споменика културе и природних реткости: Решење Завода за заштиту и научно проучавање природних реткости – 1957
Споменик природе Замна	Неготин	2	Трећа категорија (значајно природно добро)	II степен	2	Закон о заштити споменика културе и природних реткости: Решење Завода за заштиту и научно проучавање природних реткости – 1957
Споменик природе Парк шума Бадњево	Неготин	5	Трећа категорија (значајно природно добро)	II степен	5	Закон о заштити природе: Решење СО Неготин - 1982
Споменик природе Ваља прераст –	Мајданпек	8	Трећа категорија (значајно)	II степен	8	Закон о заштити споменика културе и природних реткости: Решење Завода за заштиту и научно проучавање природних

Назив и врста заштићеног природног добра	Општина и површина (у ha)		Категорија	Степен заштите и површина (у ha)		Законски основ, врста акта и година заштите
Шупља стена			природно добро			реткости – 1959
Строги резерват природе Мустафа	Мајданпек	80	Трећа категорија (значајно природно добро)	I степен	80	Закон о заштити споменика културе и природних реткости: Решење Завода за заштиту и научно проучавање природних реткости – 1950. Закон о заштити природе: Решење СО Мајданпек - 1969
Строги резерват природе Фелешан	Мајданпек	15	Трећа категорија (значајно природно добро)	I степен	15	Закон о заштити споменика културе и природних реткости: Решење Завода за заштиту и научно проучавање природних реткости – 1950
Строги резерват природе Коњска глава	Мајданпек	25	Трећа категорија (значајно природно добро)	I степен	25	Закон о заштити природе: Решење СО Мајданпек - 1971
Строги резерват природе Ртањ	Бољевац	15	Трећа категорија (значајно природно добро)	I степен	15	Закон о заштити споменика културе и природних реткости: Решење Завода за заштиту и научно проучавање природних реткости – 1959
Строги резерват природе Мала Јасенова глава	Бољевац	6	Трећа категорија (значајно природно добро)	I степен	6	Закон о заштити споменика културе и природних реткости: Решење Завода за заштиту и научно проучавање природних реткости – 1951
Споменик природе Боговинска пећина	Бољевац	14	Трећа категорија (значајно природно добро)	II степен		Закон о заштити природе: Решење СО Бољевац - 1974 Закон о заштити животне средине из 1991. године: Одлука СО Бољевац - 2008
Предео изузетних одлика Простор археолошког налазишта: Ромулиана – Гамзиград и заштитна зона	Заштићени простор археолошког налазишта: Зајечар Заштина зона: Зајечар	2686 2414	Прва категорија (природно добро од изузетног значаја)	I степен II степен III степен Заштитна зона	176 1380 1130 2414	Закон о заштити природе и Закон о заштити културних добара: Одлука СО Зајечар – 1990 (на површини 176 ha) Закон о планирању и изградњи: Просторни план подручја археолошког налазишта Ромулијан - Гамзиград – 2004 (на површини 2686 и заштитна зона површине 2414 ha)
Споменик природе Бигар	Књажевац	15	Прва категорија (природно добро од изузетног значаја)	II степен	15	Закон о заштити природе: Решење СО Књажевац - 1981 (на површини 2 ha), Закон о планирању и изградњи и Закон о заштити животне средине из 1991. године: Просторни план подручја Старе планине – 2008 (на површини 15 ha)

2.3 СТРАТЕГИЈА ЗАШТИТЕ ПРИРОДНИХ ВРЕДНОСТИ

Стратешко опредељење за заштиту природних вредности јесу:

- Очување, уређење и презентација постојећих заштићених природних добара, са раније утврђеним или новим већим површинама заштите (на основу документације Завода за заштиту природе Србије), и то:
 - НП „Ђердап“, општине Мајданпек и Кладово, површине 45492 ha и површине заштитне зоне 67719 ha;
 - Парк природе „Стара планина“, општине Зајечар и Књажевац, површине 48588 ha;
 - Споменик природе „Рипаљка“, општина Сокобања, површине 7 ha;
 - Предео изузетних одлика „Лептерија-Сокоград“, општина Сокобања, површине 406 ha;
 - Општи резерват природе „Буково“, општина Неготин, површине 10 ha;
 - Споменик природе „Вратна“, општина Неготин, површине 145 ha;
 - Споменик природе „Замна“, општина Неготин површине 40 ha;
 - Споменик природе „Шупља стена“, општина Мајданпек, површине 8 ha;
 - Строги резерват природе „Мустафа“, општина Мајданпек, површине 80 ha;

- Строги резерват природе „Фељешана“, општина Мајданпек, површине 15 ha;
 - Споменик природе „Боговинска пећина“, општина Бољевац, површине 14 ha;
 - Строги резерват природе „Мала Јасенова глава“, општина Бољвац, површине 6 ha; и
 - Предео изузетних одлика „Ромулијана-Гамзиград“, општина Зајечар, површине 2686 ha и површине заштитне зоне 2414 ha.
2. Установљење нових заштићених подручја за која је од стране Завода за заштиту природе Србије припремљена или је у току израда документације за проглашење, и то за:
- Специјални резерват природе „Ртањ“, општине Бољевац и Сокобања, површине 5600 ha;
 - Споменик природе „Рајева пећина“, општина Мајданпек, површине 140 ha;
 - Споменик природе „Бели изворац“, општина Мајданпек, површине 10 ha; и
 - Споменик природе „Мокрањске стене“, општина Неготина, површине 30 ha.
3. Идентификација и заштита просторних целина са посебним природним вредностима које су утврђене ППРС, другим плановима и стратешким документима. За ове целине, до утврђивања статуса природног добра различите врсте (национални парк, паркови природе, предели, резервати природе) и категорије, Регионалним просторним планом утврдиће се одговарајући режим заштите, и то за:
- Подручје Кучаја, на територији општина Бор и Бољевац, оквирне површине 46500ha;
 - Подручје планине Дели Јован, на територији општина Неготин, Мајданпек, Бор и Зајечар, оквирне површине 6600 ha;
 - Подручје планине Стол, на територији општине Бор, оквирне површине 1700 ha;
 - Подручје планина Мали и Велики Крш, на територији општина Бор и Мајданпек, оквирне површине 2900 ha;
 - Подручје планине Тупижнице, на територији општина Зајечар и Књажевац, оквирне површине 3500 ha; и
 - Подручје планина Озрен и Девица, општина Сокобања, површине 6800 ha.

Просторни обухват, врста и режими заштите наведених подручја прецизно ће се одредити кроз акт о установљењу заштите, на основу претходно урађене стручне документације Завода за заштиту природе Србије. Проглашење нових заштићених подручја је у надлежности Владе (када су у питању резервати природе, станишта и друга подручја – предели, паркови природе и споменици природе од изузетног значаја) или локалне самоуправе (за паркове природе, пределе и споменике природе који нису вредновани као подручја од националног значаја). Подручје Кучаја, које ће у целисти или већим делом (Дубашница и Лазарев кањон) бити вредновано и предложено за национални парк проглашава се посебним законом.

Поједина раније посебно заштићена подручја биће просторно и организационо уклопљена у нова, већа заштићена подручја („Лазарев кањон“ се укључује у подручје Кучаја, Строги резерват природе „Ртањ“ у планирани Специјални резерват природе „Ртањ“, а заштићени предео „Озренске ливаде“ у подручје планирано за заштиту под именом „Озрен-Девица“).

За Парк шуму Бадњево, општина Неготин и Строги природни резерват Коњска глава, општина Мајданпек, због губитка основних обележја и вредности које су биле разлог заштите, планиран је или започет поступак формалног укидања заштитног статуса, тако да је опредељење да се ова два подручја не предвиђају за заштићена природна добра.

За НП „Ђердап“, у поступку израде просторног плана тог подручја, преиспитаће се спољне и унутрашње границе заштите, као и граница и статус заштитне зоне. Евентуалне меродавне промене ће се формално спровести кроз измену акта (закона) о проглашењу Ђердапа за национални парк.

За подручје археолошког налазишта „Ромулиана-Гамзиград“ извршиће се, на основу Закона о културним добрима и Закона о заштити природе, формално усаглашавање граница и режима заштите са решењима утврђеним просторним планом тог подручја.

4. Заштита популација угрожених, ретких и у другом погледу значајних врста дивље флоре и фауне установљењем заштићених подручја мале површине у виду станишта или споменика природе на местима која су идентификована кроз научне студије и пројекте и одговарајућа програмска документа (као што су „Црвена књига флоре Србије“, пројекат „Станишта Србије“, ИВА, ИРА и РВА пројекти и др).
5. Успостављање мреже еколошки значајних подручја, на основу Закона о заштити природе, меродавних подзаконских аката и, посебно, мреже подручја по програму Натура 2000 на основу европских директива о стаништима и птицама.
6. Деловање органа локалне самоуправе на успостављању заштите и организовању адекватног управљања, односно спровођења мера очувања, уређења и презентације мањих подручја и локалитета на својој територији, изван претходно наведених просторних целина, као што су клисуре и водотоци, мала језера и њихова околина, интересантне формације стена, лепи и живописни амбијенти – посебно око споменика културне баштине, мањи очувани шумски комплекси, појединачна репрезентативна стабла и групације дрвећа. Локална самоуправа ће имати пуну слободу, у оквиру Законом о заштити природе утврђених решења у вредновању и проглашавању таквих предела, места и објеката за заштићена подручја и, свакако, у сагласности са другим законима који регулишу газдовање природним ресурсима, уређење простора, изградњу објеката и заштиту културних добара. На планском подручју констатован је великих број локалитета са очуваним посебним природним вредностима и потенцијално значајном улогом за одмор људи и одрживи развој туризма (који уважава потребе заштите природе и животне средине), а тиме и за економски просперитет локалне заједнице, односно села и општинских центара. Међународни циљеви и принципи/методи управљања већином типова заштићених подручја (предела, споменика природе и др), осим очувања биолошке и предеоне разноврсности и спречавања раубовања ресурса и земљишта, инсистирају на ослонцу на локалну заједницу, обезбеђењу подршке за њен социо-економски опоравак и напредак, уз очување традиције.

Стратешко опредељење је да се проширењем постојећих и установљењем нових заштићених подручја, повећа површина под заштитом посебних природних вредности за 71150 ha, тако да укупна површина заштићених простора износи 170520 ha односно 23,9% планског подручја. Тиме се Тимочка крајина поставља као регион са највећим процентом територије на којој се успостављају одговарајући режими заштите природе.

Претпоставља се да ће се идентификацијом и успостављањем мреже еколошки значајних подручја (Натура 2000) на основу европских директива о стаништима и птицама (*Special Areas of Conservation – SACs* и *Special Protection Areas – SPAs*) површина под различитим видовима заштите природних вредности (биолошке разноврсности, геонаслеђа и предела) заштитом повећати на укупно 30% површине подручја просторног плана.

3. ЗАШТИТА НЕПОКРЕТНИХ КУЛТУРНИХ ДОБАРА

3.1 ОЦЕНА СТАЊА, ПОТЕНЦИЈАЛА И ОГРАНИЧЕЊА

На подручју Регионалног просторног плана Тимочке крајине, заступљена су бројна и разноврсна културна добра националног и међународног значаја, од праисторије до наших дана, која припадају разним народима, цивилизацијама и културама и различитих су вредности.

Поред четири врсте непокретних културних добара (споменици културе, просторне културно-историјске целине, археолошка налазишта и знаменита места) која су проглашена или уживају претходну заштиту, на подручју Регионалног просторног плана налазе се и други облици културног наслеђа, материјалног и духовног карактера, који употпуњавају слику о богатству и вредности ове средине и назначавају правце простирања културних стаза, основних репера и визура.

Већину непокретних културних добара планског подручја чине споменици културе и археолошка налазишта, а нешто мањи број просторно културно-историјске целине и знаменита места, и то: 140 непокретних културних добара, заступљених у виду 8 културних добара од изузетног значаја, 11 културних добара од великог значаја и 121 културног добра.

Посматрано по општинама највећи број заштићених културних добара (и споменика културе) налазе се на подручју општина Неготин и Зајечар, археолошких налазишта у општинама Мајданпек и Кладово, а просторно културно-историјских целина у општини Неготин.

Непокретна културна добра националног значаја на планском подручју су:

1. културна добра од изузетног значаја:
 - на подручју општине Зајечар: археолошко налазиште „Гамзиград“;
 - на подручју општине Кладово: споменик културе „Део римског Лимеса“, „Трајанова табла и део пута“ и археолошка налазишта „Понтес“ и „Караташ“;
 - на подручју општине Мајданпек: археолошка налазишта „Рудна глава“ и „Лепенски вир“;
 - на подручју општине Неготин: споменик културе „Хајдук Вељкова барутана“ и просторна културно-историјска целина „Комплекс Неготинских пивница“;
2. културна добра од великог значаја:
 - на подручју општине Бољевац: споменик културе Манастир Лапушња;
 - на подручју општине Кладово: споменик културе Тврђава „Фетислам“;
 - на подручју општине Књажевац: споменици културе Црква св. Богородице и Манастир Горња Каменица; као и археолошко налазиште „Равна-Тимасум Minus“;
 - на подручју општине Мајданпек: споменик културе „Стара топионица“;
 - на подручју општине Неготин: споменици културе Манастир Короглаш, Кућа Стевана Мокрањца и Стара црква; као и просторна културно-историјска целина „Старо градско језгро“;
 - на подручју општине Сокобања: споменик културе „Соко град“;
3. већи број културних добара¹; нека од њих су:
 - на подручју општине Бољевац: споменици културе Манастир Крепичевац, Црква Лозица, Зграда старе основне школе, Зграда старе општине, просторна културно-историјска целина Комплекс зграда из 19. века, и др.;
 - на подручју општине Зајечар: споменици културе Манастирска целина Суводол, Манастир Грлиште, „Радул бегов конак“ и др.;

¹ Списак културних добара налази се у Аналитичко-документационој основи Регионалног просторног плана

- на подручју општине Књажевац: споменици културе Црква Св. Ђорђа из 19. века, Вила пољопривредног комбината „Цервин“ и др.;
 - на подручју општине Неготин: споменици културе Манастир Буково, Саборна црква Св. Тројице, археолошко налазиште „Локалитет Врело-Шаркаман“ и др.;
 - на подручју општине Сокобања: споменици културе Старо бањско купатило, Конак кнеза Милоша Обреновића, Црква Успења Богородице, „Требичка чесма“ - Чесма Кнеза Милоша на Требичком путу, Средњовековно утврђење у селу Врмца и др.;
4. већи број *евидентираних културних добара*²; нека од њих су:
- на подручју општине Бољевац: Брдо Стража, Воденица и остаци ваљавице Петра Јовановића, Кућа са угаоним тремом Петра Лукића, Кућа Живојина Радисављевића, Кућа Илинке Петровић, Воденица Јордана Грујића, Кућа са вајатом Данице Милојевић, Кућа Жике Траиловића, Кућа Бисерке Стевић, Шонтин бунар са тремом, Зграда електричне централе, Кућа са средишњим тремом Ратка Јевтића, Црква Благовештења, Кућа Љубише Митића, Бунар Вукадина Спасића и др.;
 - на подручју општине Зајечар: Црква Рођења Пресвете Богородице и др.;
 - на подручју општине Кладово: Пожежена, Стара Молдова, Свиница, Дубова, Оградена, Оршова, Бања Херкуланум и др.;
 - на подручју општине Књажевац: Стари водоторањ и мостови у Књажевцу, цркве из 19. века у Балинцу, Новом Кориту, Габровници, Балта Бериловцу и Ћуштици, Стара чаршија у Књажевцу и др.;
 - на подручју општине Мајданпек: Кожица, Мрфаја, Лепенска поткапина, Поречка река и др.;
 - на подручју општине Сокобања: Грудоњска воденица у Градашници, Црква у Читлуку и др.

Због радова на хидроелектрани Ђердап на Дунаву, *потопљени* су следећи *локалитети* непокретних културних добара, и то:

- у општини Кладово: Хајдучка воденица и Делови римског пута;
- у општини Мајданпек: Велика Ливадица, Бољетин-Смирна, Власац, Равна (Camps), Црква св. Николе, Рибница, Велики Градац (Taliana), Поречко острво, Стара црква у старој Мосни, Велико Голубиње, Јендек-Турско пристаниште-Нешин поток-Милков поток; Кастел и Пецка Бара.

Археолошко налазиште „Гамзиград“, непокретно културно добро од изузетног значаја на подручју општине Зајечар, уписано је 2007. године на Листу светске културне и природне баштине UNESCO-а на основу критеријума (iii) и (iv),³ под називом „Гамзиград-Ромулијана, Галеријева палата“, чиме је стекло и међународни статус заштите.⁴

У насељима Тимочке крајине, заступљени су и други облици културне баштине, као што су традиционална занимања (израда алата, риболов и др.), начин живота становништва, вернакуларни објекти архитектуре са грађевинским материјалима и техникама, покућством, специфичне и вредне етнолошке карактеристике овог подручја (народни обичаји, ношње, музика, инструменти, фолклор, игре и обичаји), као и нематеријална баштина, који употпуњавају слику о богатству и вредностима ове средине, а који убрзано нестају.

Из аспекта заштите и коришћења културних добара основни **потенцијали** су:

- изузетно богатство и разноврсност културних добара националног и међународног значаја, највише заступљених у виду споменика културе и археолошких налазишта;

² Списак евидентираних културних добара налази се у Аналитичко-документационој основи Регионалног просторног плана

³ <http://whc.unesco.org/en/list/1253>

⁴ Списак локалитета на подручју археолошког налазишта Гамзиград налази се у Аналитичко-документационој основи Регионалног просторног плана.

- одличан географски положај који пружа могућности трансграничне сарадње с циљем покретања заједничких иницијатива у погледу интегралне заштите културне баштине;
- река Дунав као спона и међународна комуникациона траса која пружа широке могућности за промовисање културне баштине региона;
- сензибилизација међународне стручне јавности (UNESCO, WHS) по питању заштите „Лимеса“ и „Ромулијане“;
- могућност интегрисања културног наслеђа са природном баштином планског подручја (НП „Ђердап“, Парк природе „Стара планина“ и др.).

Основна *ограничења* заштите и коришћења културних добара су:

- недовољна заштита, конзервација или обнова културних добара у протеклом периоду;
- недовољна интеграција културне са природном баштином;
- низак ниво свести у погледу вредности и заштите културне баштине;
- постепен и неповратан нестанак традиционалне вернакуларне архитектуре;
- недовољно спровођење мера заштите;
- слаба доступност непокретних културних добара услед неразвијене путне мреже лошег квалитета, као и осталих инфраструктурних система;
- недовољна туристичка и медијска презентација региона.

3.2 ОСНОВНИ ЦИЉЕВИ РАЗВОЈА

Сматрајући културно наслеђе планског подручја једним од фундаменталних елемената уређења и просторног развоја, **општи циљеви** су:

- интегративна заштита културног наслеђа и управљање њиме, као генератором туристичког и ширег економског развоја, односно одрживог развоја целог подручја;
- заштита, конзервација или обнова културних вредности које стварају културни идентитет планског подручја и појединих његових делова;
- конкретизација мера заштите непокретних културних добара на планском подручју и њихово планско спровођење; и
- јачање свести у погледу вредности културне баштине и значаја њене адекватне заштите и одрживог коришћења.

Посебни циљеви заштите и коришћења непокретних културних добара на планском подручју јесу:

- очување, унапређење и заштита предела, амбијената и пејзажа око непокретних културних добара, у оквиру комплексног уређења и презентације ових целина;
- ревитализација и адекватна презентација и популаризација културних вредности региона;
- заштита непокретних културних добара од свих облика неконтролисане изградње и реконструкција непримерених постојећој насељској структури;
- заштита непокретних културних добара од изградње индустријских погона и инфраструктурних система у њиховој близини, која могу трајно да деградирају окружење културног добра па и сам идентитет културног добра;
- утврђивање заштићене околине непокретних културних добара и њено унапређење;
- формирање јединствене информационе основе о културном наслеђу на планском подручју ради евидентирања, целовите валоризације и категоризације непокретних културних добара;
- перманентна едукација и информисање јавности, посетилаца и локалног становништва о вредности културне баштине на планском подручју и у окружењу; и
- испитивање могућности изградње етно насеља на планском подручју ради очувања старих објеката народног градитељства.

3.3 КОНЦЕПЦИЈА И ПРЕДЛОГ ПЛАНСКИХ РЕШЕЊА

Заштита културних добара уз природне вредности подручја, један је од основних елемената уређења и просторног развоја и подразумева: заштиту, чување, конзервацију или обнову културних вредности у њиховом природном окружењу који заједно стварају идентитет планског подручја; промовисање активности смишљених да ојачају економску базу градова/општина у којима се културне вредности налазе; као и унапређење квалитета живота локалног становништва.

У циљу интегралне заштите, а имајући у виду развојни концепт региона, културно наслеђе планског подручја третираће се као необновљив ресурс, извор идентификације и културни капитал који се може користити за разне врсте обнове и развоја. Једна од могућности је формирање дела планиране тематске руте Пут римских императора на подручју Региона, која ће обухватити најзначајније културно наслеђе из античког Рима на овом подручју.

Подручје археолошког налазишта Ромулијана - Гамзиград (површине 2685,7 ha), диференцирано је на зоне I, II.1, II.2 и III степена заштите и заштитну зону. Критеријуми, услови и режими заштите, уређења и коришћења подручја археолошког налазишта дефинисани Просторним планом подручја археолошког налазишта Ромулијана - Гамзиград преузимају се овим просторним планом.⁵ Стратешко опредељење јесте да се, применом исте методологије, утврде зоне заштите око свих непокретних културних добара на подручју Региона, приоритетно за добра од изузетног и великог значаја.

Културно наслеђе као ресурс одрживог развоја, сматра се једним од главних туристичких мотива планског подручја. Туристички привлачни простори су археолошко налазишта „Ромулијана“, „Лепенски Вир“ и др., „Комплекс Неотинских пивница“, „Комплекс Мокрањчеве куће“, историјско језгро града Неготина, *бројни манастирски комплекси* (Короглаш, Буково, Горња Каменица, Св. Тројице, Лапушња, Крепичевац, Суводол, Грлиште), меморијална места, као и насеља у окружењу природних вредности. Могуће културне стазе на планском подручју од који су неке већ познате су: стаза римских императора, стаза дунавских тврђава и путеви вина.

Опште мере заштите непокретног културног наслеђа јесу:

- На заштићеним културним добрима не може се вршити раскопавање, рушење, преправљање или било какви радови који могу да наруше својства културног добра без претходно утврђених услова и сагласности надлежне службе заштите културних добара.
- Ако се у току извођења грађевинских и других радова наиђе на археолошка налазишта или археолошке предмете, извођач радова је дужан да одмах, без одлагања прекине радове и обавести надлежни завод за заштиту споменика културе и предузме мере да се налаз не уништи и не оштети и да се сачува на месту и у положају у коме је откривен.
- До утврђивања мера техничке заштите постојећих непокретних културних добара и њихове околине, не могу се вршити активности изградње и уређења простора без претходне сагласности надлежне службе заштите културних добара.
- Добра која уживају претходну заштиту не смеју се оштетити, уништити, нити може да се мења њихов изглед, својство или намена.
- Неопходно је обезбедити обележавање свих потопљених непокретних културних добара и на погодан начин њихову презентацију.

На простору непокретних културних добара успоставиће се следеће мере заштите, које обезбеђују очување аутентичности објеката и простора око њих, и то:

⁵ Просторног плана подручја археолошког налазишта Ромулијана-Гамзиград ("Службени гласник РС", број 131/04)

1. Споменика културе:

- очување изворног изгледа архитектуре, свих конструктивних и декоративних елемената, оригиналних материјала и стилских карактеристика;
- ажурно праћење стања и одржавања, конструктивно-статичког система, кровног покривача, фасада и инсталација;
- забрана извођења грађевинских радова, изградње инфраструктуре, промена облика терена и измена вегетационог склопа без претходне сагласности и надзора надлежне установе заштите;
- забрана складиштења отпадног материјала и стварање депонија;
- забрана градње објеката који својом архитектуром и габаритом непосредно угрожавају споменик културе;
- забрана градње објеката који нису у функцији споменика културе;
- чување сеоско градитељског наслеђа у највећој могућој мери *in situ*, задржавањем основних препознатљивих елемената као што је територија насеља дефинисана старим комуникацијама, типом парцелације, типом грађевина на парцели, просторном организацијом, конструкцијским склопом, градивом и техником грађења;
- измештање или заштита најугроженијих и напуштених, а вредних примера објеката и груписање у облику активног етнопарка, ради очувања постојећег фонда руралне архитектуре и одређеног начина живота, који се уклапа у еколошке и едукативне програме, као и економски развој и унапређење животног стандарда становништва;
- очување и уређење манастирских комплекса;

2. Просторно културно-историјских целина:

- дефинисање степена реконструктивних и санационих захвата, као и конзерваторских услова за извођење техничке заштите и презентацију објеката, одговарајућим урбанистичким планом;
- ревалоризација просторно културно-историјских целина;
- уклањање неплански изграђених објеката и неадекватних услужних функција;

3. Археолошких налазишта:

- забрана уништавања, прекопавања, ископавања и заоравања археолошких локалитета;
- забрана извођења земљаних радова и изградње свих врста објеката и инфраструктуре без сагласности надлежне установе заштите, претходних археолошких истраживања и адекватне презентације налаза;
- забрана просипања и одлагања отпадних и штетних материја;
- изградња примарне туристичке инфраструктуре за приступ и пријем посетилаца; и
- креирање и организовање презентације и интерпретације локалитета.

3.4 ПРЕДЛОГ ПРИОРИТЕТА И МЕРА ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈУ КОНЦЕПЦИЈЕ И ПЛАНСКИХ РЕШЕЊА

Предлог приоритетних активности за имплементацију Регионалног просторног плана, подразумева:

- наставак истраживања и уређење простора непокретних културних добара (посебно археолошких налазишта) за потребе презентације;
- формирање јединствене информационе основе о културном наслеђу на планском подручју ради евидентирања, целовите валоризације и категоризације непокретних културних добара;
- утврђивање евидентираних културних добара за непокретна културна добра;
- утврђивање и уређење зона заштите непокретног културног наслеђа од изузетног и великог значаја;
- спровођење прописаних услова, смерница и мера заштите непокретних културних добара;

- формирања етно насеља на планском подручју ради очувања старих објеката народног градитељства (нпр. „Равна“); и
- промовисање и развијање тематског културног туризма кроз укључивање непокретних културних добара у туристичку понуду општина, региона, Србије и овог дела Европе.

За имплементацију концепције и планских решења у области заштите културних добара, неопходне су одговарајуће мере и инструменти, и то: планско-програмске, организационе, економско-финансијске и нормативно-правне.

Кључни актери (учесници) заштите културних добара јесу: Министарство културе, Републички завод за заштиту споменика културе, Завод за заштиту споменика културе из Ниша, општине Кладово, Неготин, Мајданпек, Бор, Зајечар, Књажевац, Сокобања и Бољевац, институције културе, медији, приватни сектор, невладине организације, туристичка организације општина, региона, Србије и становништво планског подручја.

4. КОРИШЋЕЊЕ И УРЕЂЕЊЕ ПРОСТОРА ОД ИНТЕРЕСА ЗА ОДБРАНУ ЗЕМЉЕ И ЗАШТИТУ ОД ЕЛЕМЕНТАРНИХ НЕПОГОДА

4.1 ОЦЕНА СТАЊА

На подручју Просторног плана се налази 139 објеката и комплекса који су сврстани у следеће категорије: "перспективни" (4), "нису перспективни" (5), "предати на коришћење МУП-у РС у функцији контроле државне границе" (29) и "Мастер план" (101). За перспективне објекте и комплексе дефинисани су услови заштите кроз забрану или различите степене ограничења градње. Објекти предати МУП-у РС заштићени су условима које прописује то Министарство и око њих није предвиђен посебан режим заштите или ограничења градње.

Специфичност Региона је присуство крупних привредних комплекса (нпр. РТБ „Бор“, лука у Прахову) и инфраструктурних објеката (ХЕ „Ђердап 1“ и „Ђердап 2“). Угрожавање функционисања оваквих комплекса и објеката могуће је ратним разарањима, природним катастрофама или елементарним непогодама, са значајним последицама по становништво, насеља, инфраструктуру и стање животне средине.

Подручје је изложено потенцијалном хазарду од елементарних непогода, у првом реду, опасностима од атмосферских непогода, поплава, одроњавања и клизања земљишта, пожара, земљотреса и др. Присутне су појаве невремена, преко зиме са јаким ветровима, сметовима, снегололовима и др., а преко лета са електричним пражњењима, олујама, бујицама и др. Од осталих природних елементарних непогода, најзначајније су биљне штеточине које изазивају сушење шума, а затим и животињске шумске штеточине.

Интензитет сеизмичког хазарда на подручју Просторног плана, за повратни период од 50 година има средњу вредност 6°MCS, с тим што су западни делови Региона нешто угроженији од низијских делова Неготинске крајине и Кључа на истоку.

4.2 ЦИЉЕВИ ОДБРАНЕ ЗЕМЉЕ И ЗАШТИТЕ ОД ЕЛЕМЕНТАРНИХ НЕПОГОДА

Циљеви и задаци у функцији одбране земље и заштите од елементарних непогода на подручју Просторног плана су:

- дефинисање зона просторне заштите око перспективних војних комплекса као простора од посебног значаја за одбрану земље;
- дефинисање правила коришћења и пренамене војних комплекса из категорије „Мастер план“ и „неперспективан“;
- дефинисање зона просторне заштите и режима коришћења дуж граничног појаса;
- израда планова за одбрану од бујичних поплава на нивоу локалних самоуправа;
- дефинисање мера заштите и спасавања становништва, културних добара и животне средине у случају елементарних непогода и техничко-технолошких несрећа;
- изградња и реконструкција грађевинских структура без већих физичких концентрација и са значајним учешћем слободних простора и зеленила у насељским структурама;
- обезбеђивање саобраћајне приступачности и мобилности подручја, са алтернативним саобраћајним правцима, без могућности запречавања у случају урушавања објеката;
- заштита саобраћајница и техничких система (адекватним решењима надземних и високим учешћем подземних објеката и мрежа);
- организовање служби и изградње објеката у функцији заштите од елементарних непогода и ратних разарања (цивилна заштита, противпожарна заштита и др.);
- успостављање информатичке подршке планирању и управљању активностима у ванредним ситуацијама.

4.3 СТРАТЕШКА ОПРЕДЕЉЕЊА УРЕЂЕЊА ПРОСТОРА ОД ИНТЕРЕСА ЗА ОДБРАНУ И ЗАШТИТУ ОД ЕЛЕМЕНТАРНИХ НЕПОГОДА

4.3.1 Правила коришћење и уређење простора од интереса за одбрану и заштиту границе Републике Србије

Уређење подручја Просторног плана за потребе одбране и заштите од ратних разарања засниваће се на важећим прописима, ставовима и Условима Министарства одбране. Стратегијом су сагледани, а Предлогом просторног плана ће се утврдити војни објекти и комплекси и њихове заштитне зоне у складу са Условима и захтевима Министарства одбране за прилагођавање потребама одбране земље Регионалног просторног плана Тимочке крајине (акт УИС СМР МО инт.бр. 1191-2 од 30.04.2009. године).

Војни комплекси са статусом "перспективан" у Плану се третирају као комплекси посебне намене. Око ових комплекса планираће се зоне просторне заштите, које су условљене наменом истих и прописују се због безбедности околине од војних комплекса и активности у њима, а у циљу заштите становништва и материјалних добара. Зоне око војних комплекса третирају се као простор са посебним режимом коришћења, уређења и изградње, а правилима уређења су дефинисане као:

- зоне забрањене изградње, које подразумевају потпуну забрану градње;
- зоне контролисане градње, у којима је пре приступања изради планске документације хијерархијски нижег нивоа, као и за случајеве непосредног издавања урбанистичких услова, урбанистичких дозвола и пре изградње објеката, обавезна сагласност Министарства одбране; и
- зоне санитарне заштите.

За војне комплексе са статусом "није перспективан" и "Мастер план" скинуће се статус "посебне намене", а Планом ће се дефинисати:

- да се будућа намена ових комплекса одређује плановима нижег нивоа, након отуђења и регулисања имовинско правних односа, или
- планска решења којом се одређују друге намене (за војне комплексе у целини), уз услов да се реализацији планских решења, издавању урбанистичких услова, урбанистичких дозвола и изградњи објеката, ни на једном делу војних непокретности не може приступити све до момента коначног регулисања имовинско правних односа са будућим власником или корисником.

Војни комплекси са статусом "Мастер план" обухваћени су Мастер планом отуђења непокретности које нису неопходне за функционисање Војске Србије. У складу са усвојеним процедурама у реализацији "Мастер плана", органи локалне управе имају приоритет, да уз надокнаду или путем размене за друге одговарајуће непокретности изврше пренос права коришћења ових непокретности са Министарства одбране и Војске Србије на локалну управу, што не искључује и остале могућности отуђења ових комплекса. У складу са наведеним, уколико се простор ових комплекса планира за јавне потребе, надлежни општински органи, дужни су да траже мишљење и сагласност од Министарства одбране за планирану намену. Тек након добијене сагласности Министарства одбране, планирана намена, може бити унета у планска решења, а реализација планираних решења биће могућа након регулисања имовинско правних односа.

Поред ових, Стратегијом су сагледани, а Предлогом просторног плана ће се утврдити и правила коришћења простора уз граничну линију (Услови Министарства унутрашњих послова Републике Србије број 01-3724/09-2 од 0304.2009. године). У дубини територије Републике Србије од 300 m, не треба предвидети изградњу објеката који би ометали безбедност и довели у питање видљивост граничне линије. Ово се односи и на нове засаде високог растиња и пољопривредних култура.

Обезбедиће се сви инфраструктурни услови за изградњу и пуштање у рад граничног прелаза Ново Корито (Република Србија) – Салаш (Република Бугарска), на локацији Кадибогаз (општина Књажевац), где тренутно не постоје основни предуслови за отварање прелаза (узан и лош приступни пут у дужини од 10 km, неизграђена деоница у дужини од 200 m, без водоводне, електро и телекомуникационе инфраструктуре).

У складу са Законом о прелажењу државне границе и кретању у граничним појасу, постоје ограничења која се односе на кретање и боравак лица у граничном појасу, који обухвата део територије Републике Србије у дубини од 100 m, дуж граничне линије.

Поред ових, Стратегијом су предложена опредељења и начела привредног, социо-економског и инфраструктурног развоја подручја, која су посебно значајна за одбрану земље.

Планирани развој мреже насеља усклађен је са начелима одбране земље, предвиђеним концептом полицентричног система насеља чиме се омогућава очување дисперзног размештаја постојећих (мешовитих и сеоских) насеља уз адекватно опремање инфраструктуром, објектима јавних служби и сервиса.

Концепт развоја пољопривреде, шумарства и водоприведе прилагођени су потребама одбране земље у погледу обезбеђивања хране, техничког и огревног дрвета, заклона и водоснабдевања. Биолошки безбедна храна произведена без посебне производне зависности од окружења главни је императив пољопривреде подручја, под условом да се оствари планирана интеграција са индустријом и туризмом као стимулативним организатором и потрошачем у доба мира.

Посебна пажња посвећена је заштити шуме од пожара и лечењу болести шума. Шумски путеви, садржаји у функцији узгоја шуме и дивљачи (лугарнице, шумске куће, спремишта, склоништа, хранилишта и сл.), знатан део садржаја у функцији туризма и рекреације као и други садржаји, дисперговани су на шумским просторима, у складу са захтевима одбране и заштите од ратних разарања.

Водоснабдевање је предвиђено јединственим системима, састављеним од повезаних сепаратних и већег броја локалних система, чиме је омогућено алтернативно снабдевање са високим степеном поузданости и ниским степеном повредивости.

Планирани развој индустријских погона, мале привреде и енергетике примерени су карактеру Региона као и режимима заштите природних добара и сливова водоакумулација и у том контексту су усклађени са интересима одбране.

Просторним планом дат је прилог текућим друштвеним опредељењима у погледу енергетике и њеног значаја за одбрану земље, у погледу алтернативног концепта снабдевања енергијом и активирања алтернативних и нових видова енергије из локалних ресурса.

Саобраћај и везе као кључни фактори развоја подручја, истовремено су и основни услови за организовање одбране и заштите од ратних разарања. Планирана је реконструкција и појачано одржавање посебно локалних саобраћајница. У планирању система веза уважен је њихов посебан значај за издвојена планинска подручја, уз примену високофреквентних веза и обезбеђивање радио и ТВ пријема. Поред екстерних веза, предвиђен је развој система унутрашњих веза који има посебан значај и за одбрану и заштиту од ратних разарања.

Према концепту развоја туризма, интенција је функционално интегрисање већине активности насеља (пре свега пољопривреде и мале привреде) и непосредно укључење у туристичку понуду. Може се очекивати развој насеља и повећање броја њихових сталних становника, мањим делом природном репродукцијом и већим делом досељавањем. Планирани јавни објекти и смештајни туристички садржаји могу се у ратним условима употребити за потребе санитетског збрињавања и лечења, с обзиром да нису предвиђени у великим грађевинским концентрацијама и да су по правилу заклоњени морфолошким облицима и шумом.

4.3.2 Правила коришћење и уређење простора од интереса за заштиту од елементарних непогода

Подручје Просторног плана подложно је, у одређеној мери, опасностима од елементарних непогода и то од: временских непогода (посебно зимских), пожара, земљотреса, као и од биљних и животињских штеточина.

Мере заштите од елементарних непогода обухватају: превентивне мере, којима се спречава или ублажава њихово дејство, мере које се предузимају у случају непосредне опасности или када наступе елементарне непогоде; мере ублажавања и отклањања непосредних последица и изазваних штета.

Обавеза локалних самоуправа је доношење Планова за одбрану од елементарних непогода као и планова о проглашењу ерозионих подручја чиме се порописују административне мере препорука и забрана.

Заштита од зимских непогода у брдско-планинском делу (завејавање, лед, лавина, снегоизвале, ветроизвале и др.) и од летњих непогода (олуја, бујице праћене одронима и сл.) биће остварена изградњом и уређењем планираних садржаја супраструктуре и инфраструктуре, пошумљавањем и затрављивањем голети и предвиђеним водорегулацијама. Преко зиме је предвиђена заштита од завејавања и леда, а лети од бујица и могућих поплава, у оба случаја планским уређењем насеља, саобраћајница, водотокова и других просторних елемената.

С обзиром на шумовитост подручја Просторног плана, пожар представља најопаснију елементарну непогоду која може захватити веома широк простор. Неопходно је урадити посебан план заштите од пожара уз уважавање следећих елемената:

- предвиђена саобраћајна приступачност шумским подручјима биће реализована изградњом мреже јавних, службених и шумских путева (и перспективно алпских смучарских стаза и жичара), рачунајући ове објекте истовремено и као противпожарне баријере које деле шуму на мање сегменте;
- поред великих водоакумулација, плански ће се утврдити мрежа малих акумулација на водотоцима уз постојеће и планиране колске путеве (јавне, службене и шумске) ради обезбеђења равномерног захвата воде за гашење пожара;
- при пошумљавању нових површина (по новим шумским основама) распоредом противпожарних пруга и прогала ће се предвидети планске противпожарне баријере;
- служба осматрања и јављања биће организована првенствено по захтевима противпожарне заштите; и
- заштита од пожара спроводиће се уз садејство средстава и служби противпожарне заштите општинских центара.

У погледу структурирања мреже насеља и агломерација грађевинских садржаја, за одбрану од земљотреса важе практично исти услови као за одбрану и заштиту од ратних разарања. У складу са принципима превенције обавезна је примена важећих асеизмичких прописа при санацији постојећих и изградњи нових објеката.

Сузбијање болести шума утврђује се и спроводи на основу шумских основа. Предузеће се мере против штетних инсеката и глодара, контролисати популација вука, лисице и других штеточина.

Укупна заштита од елементарних непогода свих врста биће обједињена у јединствену службу осматрања, јављања и предузимања претходних интервенција. Неопходан предуслов за адекватну заштиту је институционална организованост, дистрибуирана према простору који се штити. Од посебног значаја је успостављање јединственог информационог система о простору као ефикасне мере и средства за планирање, управљање и усмеравање конкретних активности у ванредним ситуацијама.

Управа за ванредне ситуације Министарства Одбране Републике Србије штити и спасава људе, материјална добра и животну средину од елементарних непогода, механичко-технолошких несрећа и катастрофа, последица тероризма, ратних и других већих несрећа, обезбеђује континуирано функционисање државних органа, органа локалне самоуправе, јавних предузећа, служби и привредних друштава у ванредним ситуацијама и подржава и учествује у хуманитарним мисијама и различитим облицима међународне сарадње.

Обезбеђење континуираног функционисања државних органа, органа локалне самоуправе, јавних предузећа, служби и привредних друштава у ванредним ситуацијама реализује се преко следећих задатака: припрема државних органа, органа локалне самоуправе, привредних друштава и јавних служби за функционисање у миру и рату, едукација и оспособљавање становништва, превенција, осматрање и обавештавање и координација активности са осталим институцијама значајним за деловање у ванредним ситуацијама.